

როზეტა გუჯეჯიანი

ქართული საზოგადოებრივი აზრის ისტორიიდან (ლევან დაღეშქელიანი – საზოგადო მოღვაწე და პუბლიცისტი)

ლევან დაღეშქელიანის სახელი ქართულ პერიოდულ პრესაში XIX საუკუნის ბოლო ათწლეულიდან ჩნდება. იგი აქტიურად თანამშრომლობს ეროვნული მიმართულების ჟურნალ-გაზეთებთან – “ივერია”, “დროება”, “მოგზაური”...

ლევან დაღეშქელიანის დაბადების თარიღი 1873 წელია, გარდაცვალებისა კი ჭერჯერობით, უცნობია, რადგან ლევან დაღეშქელიანის კვალი ქრება 1905 წლის ცნობილი მოვლენების დროიდან და, სამწუხაროდ, დღემდე მისი შემდგომი ცხოვრების გზა, გარდაცვალებისა და დასაფლავების დრო და ადგილი, უცნობია.

ლევან დაღეშქელიანი სვანეთის მთავართა შთამომავალია. იგი თენგიზ დაღეშქელიანის ძმისშვილია. მამამისი ბექირბი დაღეშქელიანი ცხოვრობდა ცხუმარის თემში (ბალსქვემო სვანეთი), სადაც მდებარეობდა დაღეშქელიანთა ერთ-ერთი რეზიდენცია. ამ ოჯახს დიდი სიყვარულით იხსენიებს წმიდა გაბრიელ ეპისკოპოსი. ცნობილია, გაბრიელ ეპისკოპოსმა ორჯერ შემოიარა სვანეთი (1864 და 1873 წლებში) და ორივეჯერ წმიდა გაბრიელ ეპისკოპოსის მასპინძლები თავადი თენგიზ დაღეშქელიანი და მისი ძმები იყვნენ (გაბრიელ ეპისკოპოსი, 1867; გაბრიელ ეპისკოპოსი, 1875): “თენგიზი და მისი მეუღლე, აფხაზეთის თავადთა საგვარეულოდან, არიან მორწმუნენი, ზნეობრივნი... მათ დიდი სიყვარულით მიგვიღეს. სტუმართმოყვარული ტრადიციის მიხედვით, თვითონ თენგიზი და მისი ძმა ფეხზე იდგნენ და გვემსახურებოდნენ” (გაბრიელ ეპისკოპოსი, 1867). მეორე მოგზაურობის დროსაც გაბრიელ ეპისკოპოსი დაღეშქელიანებს სტუმრობდა ეცერის სასახლეშიც და ცხუმარშიც, ბექირბის ოჯახში (გაბრიელ ეპისკოპოსი, 1875).

ლევან დაღეშქელიანი ძირითადად ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა ქუთაისსა და ცაგერში. მისი მეუღლე იყო ბარბალე გრიგოლის ასული გელოვანი (თ. მიბჩუანი, 2003, გვ. 76). ჩვენთვის უცნობია ლევანის ცოლ-შვილის შემდგომი ბედიც.

ლევან დაღეშქელიანი მონაწილეობდა 1905 წლის მღელვარებებში. იგი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი იდეების აგიტაცია-პროპაგანდას ეწეოდა ლეჩხუმსა და სვანეთში. 1905 წლის გამოსვლების ჩასმობის დროს სადამსჯელო რაზმებმა გადაწყვეს ლევანის სახლ-კარი ლეჩხუმში (ე. გაბლიანი, 1925, გვ. 109-110), დააპატიმრეს თვითონაც და მისი ცოლ-შვილიც. ამის შემდეგ ლევან დაღეშქელიანის კვალი ქრება. მისი შემდგომი ცხოვრების შესახებ არაფერი ვიცით. ერთი გადმოცემით, ლევანი გაექცა ჟანდარმებს და თავი თურქეთს შეაფარა, სადაც მალე გარდაიცვალა; სხვა გადმოცემით, იგი ჟანდარმებმა მოკლეს ქუთაისში და ეს ამბავი სასტიკად გაასაიდუმლოეს.

ქართულ პერიოდულ გამოცემებში ლევან დადემშქელიანის პუბლიკაციები 1890-იანი წლებიდან ჩნდება. მისი პუბლიცისტიკის მთავარი მიმართულება ეროვნულ-განმათავისუფლებელი იდეების ქადაგებაა. იგი ერთგულია "ივერიის" კულტურულ-საზოგადოებრივ-პოლიტიკური შეხედულებებისა.

ლევან დადემშქელიანი აქტიურად ეხმაურება ყოველ ეროვნულ წამოწყებას და განსაკუთრებული ენთუზიაზმითა და ექსპესიულობით ცდილობს დიდი ილიას იდეების ცხოვრებაში რეალიზებას.

პუბლიცისტური მოღვაწეობის პარალელურად, ლევან დადემშქელიანი ლეჩხუმის თავადაზნაურთა საკრებულოს წევრია და 1900-1905 წლების განმავლობაში ამ საკრებულოში განსახილველად დასმული თითქმის ყველა ეროვნული მნიშვნელობის საქმის ინიციატორი და შემსრულებელია.

ლევან დადემშქელიანი საგაზეთო წერილებს, უმეტეს შემთხვევაში, სრულად აწერს სახელს და გვარს, ზოგჯერ გვარის ფორმა ოდნავ შეცვლილია "ლევან დადემშქელიანი"; ხანდახან კი "ლე- და-". ხან მხოლოდ ინიციალებით — "ლ. დ. ". ასევე, ლევან დადემშქელიანის ფსევდონიმებია: "დაშდან-გელან", "დაგდაშან-გელან-სვანი", "ბუნებით სვანი"...

ერთ-ერთ პირველივე წერილში ლევან დადემშქელიანი ქართული კულტურის მოამბეად წარმოგვიდგება. იგი აღწერს სვანეთის ყოფას და სახარულით აღნიშნავს, რომ "სვანეთის ცხოვრებას მოლიმარე მხარეცა აქვს. ეს არის სწავლა-განათლება: აქ დაარსდა 7 სკოლა ქრისტიანობის აღმდგენელი საზოგადოებისა, რომელმაც მსწრაფლ მოიზიდა ხალხი. მიზეზი კი უნდა იყოს, რომ ამ სკოლებში ქართულსაცა აქვს ყურადღება მიქცეული, რადგან საზოგადოდ ხალხი ძლიერ მონდომებულია შეისწავლოს ქართული წერა-კითხვა. მარტო ეცერის საზოგადოებაში 90 მოწაფეა. არა-თუ მარტო შვილების სწავლას ცდილობენ მშობლები, თვითონაც არიან მსურველნი ქართულის წერა-კითხვის შესწავლისა. მაგალითად, ცხუმარის სკოლის მასწავლებელმა ბატონმა ჩლაიძემ გახსნა საკვირაო სკოლა, რომელშიც დაიარებიან ხანში შესული კაცებიც და გულს მოდგინეთ სწავლობენ ქართულ წერა-კითხვას. დიდის მადლობის ღირსნი არიან. მასწავლებლები, რადგან გულწრფელად და დაუღალავად ასრულებენ მათს წმიდა მოვალეობას ამ ყოვლის მხრივ შევიწროებულს ქვეყანაში. ყველა ამ სასურველ მოვლენას ხელს უწყობენ ადგილობრივი თავადები და სამღვდელთა" ("ივერია", №66).

ლევან დადემშქელიანი ზრუნავს ლეჩხუმში ახალი სასწავლებლის დაარსებისთვის. "მთავრობამ გადასწყვიტა დაარსდეს ლეჩხუმში სამ-კლასიანი სასწავლებელი... კარგი იქნება მთავრობამ დანიშნოს კომისია და დაავალოს საუკეთესო ადგილის მოპოება ამ სკოლის შენობის ასაგებად" ("ცნობის ფურცელი", №2010).

ლევან დადემშქელიანი დიდი გულისყურით ადევნებს თვალს სვანეთის საზოგადოებრივ-კულტურულ ცხოვრებას, ეხმაურება მასწავლებელ ალფეზ მუსერიძის ტენდენციურ წერილს, რომელშიც სუბიექტური კუთხითაა გაშუქებული სვანეთის სკოლების მდგომარეობა. ვითარების უკეთ შესწავლის მიზნით, ლევან დადემშქელიანი მიდის ზემო სვანეთში და საკუთარი თვალთ ნანახ ფაქტობრივ მასალას სთავაზობს მკითხველს: "მგონია, ბ-ნი მუსერიძეც დამეთანხმება, რომ ხალხის გაწვრთნასა და გამოფხიზლებას

არა თუ ხუთსა და ექვსს, არამედ ოცსა და ორმოცს წლებს ანდომებენ და მაშინაც ვერ ასრულებენ საქმეს ისე, როგორც სასურველია... წინსვლა სვანეთში ადვილათ მიმდინარეობდა, რადგან ხალხი ნიჭიერია. სამწუხაროდ, მეთაურებსა და დროებით მუშაეთ აკლიათ როგორც ხალხის საკეთილდღეოდ ზრუნვა, ისე მოთმინებაცა... არ შემძლია არ ვუსაყვედურო თავად დადემშქელიანებს და ზოგიერთ მასწავლებლებს. პირველად გულუხვად გაუწოდეს ხელი და ყოველგვარი შემწეობა აღმოუჩინეს სკოლებს დაარსებიდან შარშანდლამდე, მერმე კი ერთობ შეასუსტეს თავიანთი ზეგავლენა სკოლების სასარგებლოდ. ხოლო ზოგიერთნი მასწავლებელნი სრულიად არ სცდილობენ ხალხის დაახლოვებას და დაკავშირებას... დღემდის ჩინებულად დაწყებული საქმე ჩინებულადვე მიდიოდა, მაგრამ დღეს კი შთანთქა მისი სხივმომფენი ნათელი რაღაც ძლიერებამ. ავიღებ მაგალითად ეცერის სკოლას, რომლის მასწავლებლად წელს თვით ბ-ნი მუსერიძე ბრძანდება. ამ სკოლაში წინა წლებში 55-ზედ მეტი მოწაი დაიარებოდა, წელს კი 15 მოწაფეც არ დაიარება. რა არის მიზეზი? სამწუხაროდ, ბ-ნი მუსერიძე გვერდს უხვევს ნამდვილს მიზეზს და ძაგან ერთ სვანურ ანდაზას: მონადირე დათვის თვალით ხედავდა და კვალს კი ეძებდაო. **ჩემის აზრით მიზეზი სწავლის შეფერხებისა არის ახლად მოგონილი უკუღმართი პროგრამა (ამით ჭერ არ ხელმძღვანელობენ სვანეთში, მაგრამ მარტო მისის შინაარსის გაგონებით ისე დაშინდნენ სვანები, რომ ერთი მესზუედი მოსწავლედ არ დაიარება წელს სკოლებში**” (“ივერია”, №137).

ეს “უკუღმართი პროგრამა”, რომლითაც ქართული ენის სწავლეს უნდა შეწყვეტილიყო აფხაზეთში, სვანეთსა და სამეგრელოში, ძალიან მალე ამოქმედდა სვანეთშიც, რასაც ადგილობრივი განათლებული საზოგადოებისა და საერთოდ მთელი მოსახლეობის მძაფრი რეაქცია მოჰყვა.

1902-1904 წლების ეროვნული მიმართულების ქართული პრესა აქტიურად აშუქებდა სვანეთისა და სამეგრელოს მოსახლეობის უკმაყოფილებასა და პროტესტს, გამოწვეულს ხელისუფლების ახალი სასწავლო პროგრამით, რომლითაც ადგილობრივ სკოლებში ქართული ენის ნაცვლად სლავურ გრაფიკას მორგებული ე. წ. სვანურ-მეგრული სახელმძღვანელოებით უნდა ეხელმძღვანელათ. “ივერიის” ერთ-ერთ მთავარ წერილში ამ პროგრამის ანტიპუმანური, ანტიეროვნული ხასიათია შეფასებული: **“მოულოდნელი ახთა, შეუძლებელი აცხადდა. და აცხადდა მხოლოდ ჩვენში და სხვაგან არხათ არც სომეხთა შორის, არც თათართა შორის და არც სხვა კავკასიელებში არ აღმოჩენილა იმისთანა ჭკვა-მოკლე და უკუღმართი ადამიანი, რომელსაც ეთქვას, სკოლებში სწავლება თემურ კილო-კავებზე უნდა იყოს და არა დედაენაზეო**” (“ივერია”, №186).

1903 წლის 28 მარტის ლენჩხუმის თავად-აზნაურთა კრებაზე ლევან დადემშქელიანმა წამოჭრა საკითხი “სვანეთში, როგორც საქართველოს ერთ მხარეს და თვით ქართველთ ტომით დასახლებულს, არ მოიხბოს პირველ დახაწყის სკოლებში ქართული ენა. კრებამ

დიდი სიამოვნებით მიიღო ეს სარჩელი და იქმში შეიტანა“ (“ივერია”, №77).

ლევან დადემქელიანის წინადადებას გამოეხმაურა “ივერია” მეთაური წერილით: “ექვი არ არის, რომ ასეთი დადგენილება გამოუწვევია იმ გარემოებას, რომ ზოგიერთი გადამთიელი პოლიტიკანი ქადაგებს ჩვენს დაყოფას, დანაწილებას, რა არის სვანები და მეგრელები ქართველები არ არიან და ქართულს ენას რა ხელი აქვს ან მათ სასწავლოში, ან მათ სალოცავშიო. **საბრალოა, როცა ვინმე ამტკიცებს სვანური და მეგრული ქართული არ არისო...** ქართველმა რომ ქართული ენა ისწავლოს, არა თუ დასაწყის, არამედ საშუალოსა და უმაღლეს სკოლაშიც ბუნებრივი საქმეა, ჩვენ ბუნებრივი სიმართლეა... ყოველი მორიგი საზოგადო კრება თავად-აზნაურობისა, როგორც იმერეთის, ისე ამერეთისაც, ვალდებულია ქართული ენის სათანადო სწავლებას თვალყური ადევნოს” (“ივერია”, №79).

ლევან დადემქელიანის ამ სარჩელს საზოგადოების დიდი გამოხმაურება მოჰყვა. “ივერიის” შემდეგი ნომრის მთავარი სტატიაც კვლავ ამ წერილს უბრუნდება: “ადგილობრივის ენების სწავლება სავალდებულო უნდა იქმნეს ამიერ კავკასიის საშუალო სკოლებში” (“ივერია”, №80).

ამ მეტად მტკივნეული თემის განხილვა გრძელდება შემდეგ ნომრებშიც: ცნობილი მოღვაწე და პუბლიცისტი ქაიხოსრო გელოვანი **ლევან დადემქელიანის მიერ წამოჭრილ პრობლემას “ფრიად მნიშვნელოვან სარჩელს” უწოდებს.** იქვე იგი გვთავაზობს მოკლე ექსკურსს სვანეთის ისტორიიდან: “იმის დასამოწმებელი საბუთების აღნუსხვა, რომ სვანები ტომით... იგივე ქართველი ხალხია, — რასაკვირველია, ვინც ჩვენის წარსულის ყოფა-მდგომარეობის ცოტა რამ მაინც იცის, — მისთვის საჭირო აღარ უნდა იყოს... სვანების დედაენა, რომლითაც მას შეუძლიან გამოსთქვას სავსებით თავისი აზრი და გრძობანი, რომლითაც შეუძლიან შეიძინოს გონებრივი განვითარება და ყოველგვარი სწავლა, არის ქართული ენა, ის ენა, რომელსაც აქვს თავისი საკუთარი ანბანი, თავისი ისტორია, თავისი ლიტერატურა” (“ივერია”, №82).

ამავე თემატიკას განიხილავს ცნობილი საზოგადო მოღვაწე ლუარსაბ ლოლუა სამეგრელოს მაგალითზე: მეგრელები “დღეს იძულებულნი არიან ფარულად ისწავლონ იგი (ქართული), როგორც პირველ დღეთა ქრისტიანენი ლოცულობდნენ” (“ივერია”, №82). ამავე საკითხს ეხმაურება დუტუ მეგრელი (“ივერია”, № 128) და ა. შ.

ქართული ენის სწავლების აკრძალვამ და დედაენის ნაცვლად გაურყვეველი სლავურ-სვანური სახელმძღვანელოებით სწავლების დაწყებამ ისე შეძრა სვანეთის საზოგადოება, რომ ამ მხარის თერთმეტივე სკოლაში სწავლის პროცესი შეჩერდა. ამასთანავე, წირვა-ლოცვაზე დასწრებაც შეწყვიტა მოსახლეობამ, რადგან მათთვის წარმოუდგენელი მკრეხელობა იყო საეკლესიო სწავლების მოსმენა არა მშობლიურ ქართულ ენაზე, არამედ ხელოვნურად შექმნილი სლავურ-სვანური ლოცვებისა და წიგნების საფუძველზე.

ლევან დადემქელიანი ღრმად და ამომწურავად აშუქებს სვანეთში შექმნილ მიძიმე ვითარებას, აღწერს რა აღშფოთებული ადგილობრივი

მოსახლეობის სულიერ მდგომარეობას. ამასთანავე, იუმორისტული შტრიხებით გვიხატავს რუსეთის იმპერიალისტური იდეოლოგიის ხაზის გამტარებელს — ადგილობრივ მასწავლებელ გაბროს (გაბრიელ ნიჟარაძე). ლ. დაღეშქელიანის ამ წერილს ეპიგრაფად აკაკის სტრიქონები აქვს წამძღვარებული: *“კრულია მისი ხსენება, ვინც დაჰმობს დედა-ენასა, თვის ტომს ღალატობს და მითი აპირობს მალა ფრენასა”* (აკაკი). შემდეგ კი წარმოდგენილია სვანეთში შექმნილი ვითარება: **“იმ რაღაც უკუღმართმა პროგრამამ” სვანები ერთობ ააღვლა და ამბობდნენ: ჩვენს ბავშვებს სკოლაში არ გავუშვებთო, რადგან სამშობლო ქართული ენა გამოიცხვლია და უიმისოდ ყოველი შრომა უნაყოფო იქნებაო...** აღმოგვიჩნდა ისეთი “მოღვაწე”, ჩვენი კუთხის შვილი, განათლებული “გაბრო” — დაიწყო ქადაგება უაზრო: “თქვე ბრწყინო და ბრმანო! რისი საქართველო, რის ქართული ენა! ჩვენ ხომ ქართველები არა ვართ, სვანები ვართო. ჩვენთვის საჭიროა “უცხო ენით” გავნათლდეთ და “უცნაური” ენით შემოვიღოთ ეკლესიებში წირვა-ლოცვა” სვანეთის გმირი “გაბრო უმგულიანიცი” (უკუღმართი) თავის ქადაგებით მსწრაფლ გაემართა იქით, საიდანაც მიჰქრის სიო “უმგულობისა”. მას ამბობი უყვეს და დანიშნეს მესტიის მასწავლებლად... როდესაც ერს ამგვარი მალა გონიერი და განსწავლული შვილი დაგებადება, მოდი ლა სინარულისაგან სული ნუ შეგიხუთდება და თავქვე ნუ დაემხობი. (“ივერია”, №267).

სვანეთის მოსახლეობის მღელვარება გავრცელდა მთელ საქართველოში. ხალხის უკმაყოფილებას გამოეხმაურნენ ცნობილი საზოგადო მოღვაწეებაც. დეკანოზი ბესარიონ ნიჟარაძე, დეკანოზი ივანე მარგიანი, ქაიხოსრო-გელოვანი, ეგნატე გაბლიანი... პერიოდული პრესის მასალებიდან ჩახს, რომ სვანეთის სკოლებში მთელი ნახევარი წლით ჩაიშალა სწავლის პროცესი. ასეთივე მღელვარებამ მოიცვა სამეგრელოს მოსახლეობაც. შემდეგ კი ხელისუფლება იძულებული გახდა, ადგენინა ქართული ენის სწავლება სვანეთშიც და სამეგრელოშიც.

ლევან დაღეშქელიანი გამოეხმაურა რუსეთის სინოდის შორსმძივალ მცდელობას, სვანეთის ეპარქიის სოხუმთან შეერთების შესახებ: “სვანეთი სოხუმის ეპარქიას უნდა შეუერთონო. ამ ამბავმა თავზარი დაგვცა... სვანეთსა და სოხუმს შუა ორი ეპარქია სძევს. ან რა დასაჯერებელია, ერთი მუჭა სვანეთი მახლობელს ეპარქიებს მოსწყვიტონ და შორეულს (სოხუმის) ეპარქიას მიაკრან... სვანეთი ლეჩხუმის მაზრისაა, საერო სასამართლო ლეჩხუმსა და ქუთაისს იყოს და სასულიერო — სოხუმსა და ბათომში. ეგ შეუძლებელია ისედაც აწეწილსა და ღარიბ-ღატაკ სვანეთისათვის... ეს და მრავალი ამისთანა ამბავი იმ “ვესტიკების” ღალადია, რომელთაც არაერთხელ გამოულაშქრნიათ უკუღმართის აზრით ჩვენის ქვეყნის დასაწვრილმანებლად. სრული იმედი გვაქვს, სათანადო მთავრობა არ მიაქცევს ყურადღებას მაცდურსა და მავნე “ელემენტების” ღალადს” (“ივერია”, №260).

ლევან დაღეშქელიანი ცდილობს სვანეთის ყოფითი პრობლემების მოგვარებასაც. ამ პერიოდის სვანეთს აწუხებდა უგზობობა, უქეიშობა, მხარეს არ ჰყავდა მსაჯული... ლევან დაღეშქელიანი რამდენიმე სტატიაში

მოითხოვს სვანეთის გზებისათვის გამოყოფილი თანხის მიზნობრივ დახარჯვას, სახალხო სამკურნალოს აშენებას, მუდმივ მსაჯულს სვანეთისათვის: “ამ სამიოდე წლის წინად დიდად მოხარულნი ვიყავით, რადგან გავიგეთ, რომ მთავრობამ 40000 ათასი მანეთი გადასდო სვანეთის გზებისათვის, სახალხო სამკურნალოსაც აგვიშენებნო, ექიმი და მსაჯული მუდმივი გვეყოლებო. მაგრამ ვერაფერს მაგას დღემდისაც ვერ მოვესწარით. ექიმი აქ მოდის ივლის-10 სექტემბრამდე. მაშინ კი, როცა ხალხი ვაცივებისაგან, ან სხვა რაიმე სენისაგან იხოცება, უშემწეოდ ვართ” (“ივერია”, №66).

სვანეთის საჭირბოროტო საკითხებს ლევან დადემშქელიანი ხშირად უბრუნდება. აღსანიშნავია, რომ მან ლეჩხუმის მაზრის თავად-აზნაურთა ერთ-ერთ კრებაზე, თავადიშვილისათვის გასაოცარი წინადადებაც წამოაყენა: “რადგანაც გზები, წოდების განურჩევლად, ყველასთვის საჭიროა, იმისათვის არ იქნება ურიგო, რომ ჩვენ, თავად-აზნაურობამ, თოხით და ბარით მუშა ხალხს ნივთიერი შემწეობა აღმოვუჩინოთ”-ო. ცხადია, მის ამ წინადადებას მხარდამჭერნი არ აღმოუჩნდნენ (“ივერია”, №77).

ცნობილი სასულიერო და საერო მოღვაწის მღვდელ პოლიეექტოს კარბელაშვილის სვანეთში მოგზაურობის ჩანაწერებში ლევან დადემშქელიანის კიდევ ერთი დიდი დამსახურების შესახებაა ინფორმაცია დაცული. კალას თემიდან გრაფ ლევაშოვს “სახარება დროებით წაუღია პეტერბურგში. რამდენიმე წელი გასულა და სახარების დაბრუნება ფიქრადაც არავის მოსდიოდა. დაიწყეს კალელებმა ჩოქოლი — ჩვენი სალოცავი სახარება მოგვიტანეთო. ამიტომ კეთილშობილებით სავსე ლევან დადემშქელიანს ერთი განგაში აუტეხია სატახტო გაზეთებში. ამის გამო გაბრიელ ეპისკოპოსს მიუმართავს არზით დიდის მთავრისთვის... სახარება დაუბრუნებიათ და გაბრიელისათვის ჩაუბარებიათ” (“ივერია”, №233).

ლევან დადემშქელიანი და მისი ოჯახი მატერიალურადაც ეხმარებოდნენ ღარიბებსა და უმწეებს. 1903 წელს მოუსავლიანობამ და სტიქიურმა უბედურებამ დიდად დააზარალა ზემო სვანეთი. მათ დასახმარებლად ლევანის მამამ — ბექირბი დადემშქელიანმა “დაზარალებულთა დახმარების კომიტეტი” შექმნა ცხუმარის თემში. “დაზარალებულთა სასარგებლოდ სოფ. ცხომარში ცოტა რამ შეიკრიბა. დაზარალებულთათვე შესწირა 12 ფუთი პური თავადმა ბექირბი დადემშქელიანმა”. იქვე ლევან დადემშქელიანი მსურველებს აცნობებს, რომ დახმარების გაწევა და შემოწირულობის მიღება შესაძლოა ცაგერშიც (“ცნობის ფურცელი”, №2300).

ლევან დადემშქელიანი ქართული კულტურის დიდ მოამაგედ გვევლინება და მხარში უდგას ყოველ სასიკეთო წამოწყებას. “ცნობის ფურცლის” ერთი ინფორმაციით, “ლეჩხუმიდან გვატყობინებენ, რომ უოშხის საზოგადოების ს. ჭრებალს ამიერიდან კვირაში ორჯერ გაიმართება ბაზრობა... ბაზრობის გახსნა დანიშნულია 30 აპრილს... იმავე საღამოს, იქვე თავად ლევან დადემშქელიანის თაოსნობით და გამგებლობით. **“ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების” ხახარჯებლად გაიმართება ქართული წარმოდგენა. იგი გაიმართება აგრეთვე კვირას, 2 მაისს**” (ცნობის ფურცელი, №2434).

1905 წლის მღელვარებების დროს ლეჩხუმში მომხდარი შეტაკებისას დაიღუპა შამშე გელოვანი. მისი დასაფლავების დღე მთელ ლეჩხუმის მაზრაში ცარიზმის საწინააღმდეგო გამოსვლებით აღინიშნა. მიტინგზე სიტყვით ლევან დადეშქელიანიც გამოვიდა. საარქივო მასალებით, ლეჩხუმისა და სვანეთის რევოლუციურ გამოსვლებში ლევან დადეშქელიანი აქტიურად მონაწილეობდა (ე. გაბლიანი, 1925, გვ. 109-110). სადამსჯელო რაზმმა “დააპატიმრა ლეჩხუმის მაზრაში აჯანყების ხელმძღვანელის ლევან დადეშქელიანის ცოლ-შვილი და გადასწვა მისი სახლ-კარი” (ე. გაბლიანი, 1925, გვ. 110).

ამრიგად, ქართული პერიოდული პრესისა და ლეჩხუმის თავდაზნაურთა საკრებულოს ოქმების მიხედვით, ასევე, მცირეოდენი ეთნოგრაფიული მასალით, ლევან დადეშქელიანი წარმოგვიდგება დიდი ილია ჭავჭავაძის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი იდეებისა და “ივერიის” საზოგადოებრივ-კულტურული მიმართულების მიმდევრად და განმახორციელებლად. სამწუხაროა, რომ მისი კვალი უცნაურად ქრება ქართული ჟურნალ-გაზეთებიდან¹.

ლევან დადეშქელიანი

¹ პატივცემულო მკითხველო, უმორჩილესად გთხოვთ, მოგვაწოდოთ ლევან დადეშქელიანის შესახებ არსებული დოკუმენტური ან ეთნოგრაფიული მასალა.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ე. გაბლიანი, 1925 - ე. გაბლიანი, ძველი და ახალი სვანეთი, ტფ., 1925.
- გაბრიელ ეპისკოპოსი, 1867 — Православие на Кавказе, Обзорение сванетских приходов. Из Записок преосвященного Гавриила епископа имеретинского. Из журнала Православное Обзорение, январь, М., 1867.
- გაბრიელ ეპისკოპოსი, 1875 — Отчетъ Общества Возстановления Православного христианства на Кавказе за 1873 г. Тифлис 1875 г.
- “ივერია”, №66 — გაზ. “ივერია”, 27 მარტი, №66, 1902.
- “ივერია”, №260 — გაზ. “ივერია”, 5 დეკემბერი, №260, 1903.
- “ივერია”, №267 — გაზ. “ივერია”, 14 დეკემბერი, №267, 1903.
- “ივერია”, №77 — გაზ. “ივერია”, 10 აპრილი, №77, 1903.
- “ივერია”, №137 — გაზ. “ივერია”, 26 ივნისი, №137, 1903.
- “ივერია”, №79 — გაზ. “ივერია”, 12 აპრილი, №79, 1903.
- “ივერია”, №80 — გაზ. “ივერია”, 13 აპრილი, №80, 1903.
- “ივერია”, №82 — გაზ. “ივერია”, 16 აპრილი, №82, 1903.
- “ივერია”, №233 — გაზ. “ივერია”, 1 ნოემბერი, 1903.
- თ. მიბჩუანი, 2003 — თ. მიბჩუანი, კონსტანტინე დადიშქელიანი, თბ., 2003.
- “ცნობის ფურცელი”, №2300 — გაზ. “ცნობის ფურცელი”, 22 ოქტომბერი, №2300, 1903 წელი.
- “ცნობის ფურცელი”, №2010 — გაზ. “ცნობის ფურცელი”, 11 დეკემბერი, №2010, 1904 წელი.
- “ცნობის ფურცელი”, №2434 — გაზ. “ცნობის ფურცელი”, 10 მარტი, №2434, 1904 წელი.
- “ცნობის ფურცელი”, №2300 — გაზ. “ცნობის ფურცელი”, 22 ოქტომბერი, №2300, 1903 წელი.
- “ცნობის ფურცელი”, №2010 — გაზ. “ცნობის ფურცელი”, 11 დეკემბერი, №2010, 1904 წელი.
- “ცნობის ფურცელი”, №2434 — გაზ. “ცნობის ფურცელი”, 10 მარტი, №2434, 1904 წელი.

ROZETA GUJEJANI

FROM THE HISTORY OF THE GEORGIAN SOCIETY THOUGHT
(Levan Dadashkeliani – a public man and publicist)

Levan Dadashkeliani's name appeared in the Georgian press since the last decade of the 19th century. He worked actively with "Iveria," "Droeba," "Mogzauri", - the newspapers and magazines writing about national concerns and issues of the period. Levan Dadiani's birth date is 1873 but the date of his death is shrouded to these days. His trace vanishes since the crushing of the rebellion of 1905 and unfortunately, his further life route, death and time and place of his burial is unknown.

Levan Dadashkeliani was a scion of the Svan aristocratic family. His father, Bekirbi Dadashkeliani, lived in Tskhumari community (Balskvemouri Svaneti), where there was one of the mansion houses of the Dadashkeliani family. This family is mentioned with great warmth and love in Saint Gabriel the Bishop's writings. The Bishop travelled twice in Svaneti and in both instances his hosts were prince Tengiz Dadashkeliani and his brothers.

Levan Dadashkeliani lived and worked mainly in Kutaisi and Tsageri. He was married to Barbale Grigolis-asuli Gelovani.

Levan Dadashkeliani participated in the destabilization events of the country of 1905. He carried out the propaganda of the national-liberation ideas in Lechkhumi and Svaneti. After the suppression of the revolutionary actions of the masses punitive troops burnt Levan Dadashkeliani's domicile in Lechkhumi. They arrested him and his wife and children. Since then Levan Dadashkeliani's trace vanishes. We do not know anything about his further life. Without direct evidences Levan Dadashkeliani is said to have escaped from gendarmes and found a haven in Turkey, where he died soon. According to some other versions he was killed in Kutaisi by gendarmes and the case was made a strictly secret.

In the Georgian periodicals Levan Dadashkeliani's publications come out from 1980. The basic directions of his articles are the preachings of the ideas of the national liberation movement. He is faithful to the *Iveria* cultural and political views.

Parallel to his publicistic exploits Levan Dadashkeliani is an active member of the Lechkhumi Nobility Essambly and is the initiator of almost every single question of national importance stipulated in the Essambly meetings and implemented during the years 1900- 1905.

In most cases Levan Dadashkeliani puts his full name on the newspaper articles, sometimes slightly changing it as Levan Dadashkeliani/Dadashk'eliani or "Le- Da-," with initials "L.D." Or sometimes he uses his pen-names: "Dashdan-Gelan", "Dagdashan-Gelan-Svani," and "Bunebit-Svani"...

Levan Dadashkeliani is a guardian and a charity monger of the Georgian culture. He strives for the opening and furnishing of schools in Svaneti and Lechkhumi and keeps an alert eye on the social and cultural life of these regions. He is very enthusiastic

in teaching the Georgian language in these schools. He is against footing the program labelled by the public as “the perverse program”, which was intended to expunge the Georgian literacy in the schools of Abkhazia, Svaneti and Megrelia. Nationally oriented Georgian press actively elucidated the problem and Levan Dadashkeliani was one of the most interesting publicists who discussed the issue. In March 28, 1903 in the Lechkhumi Nobility Essambly he brought to the agenda the restoration of teaching in the Georgian language. The Essambly was unanimous in adopting the Levan Dadashkeliani’s action and had it registered in the proceedings. Levan Dadashkeliani got a great number of positive feedbacks from the Georgian public men. *Iveria* supported him with an editorial article (“All are miserable who do not think of Svan and Megrelian as Georgian”.)

Banning the Georgian language and replacing the mother tongue with obscure Slavonic mixed with Svan vernacular triggered off the protest waves among the Svan population and all the eleven schools of the region suspended the academic process. At the same time people ceased to attend divine services at the churches as they thought it was sin to listen to prayers presented in new books on the artificial Slav-mixed-with Svan language and not in their native Georgian language. Levan Dadashkeliani investigated the situation and reported the story to readers.

The unrest of the Svan population spread all over the Georgia. Eventually the Government had no other way than to restore the Georgian language in Svaneti and in Megrelia as well.

Levan Dadashkeliani made all efforts to solve everyday problems of the Svaneti and Lechkhumi regions and often returned to the same questions over and over again until accomplishing the aims.

Levan Dadashkeliani and his family gave charity to poor and needy.

According to the Georgian periodicals of the time and to the recorded proceedings of the Lechkhumi Nobility Essambly and also to some scanty ethnographic materials Levan Dadashkeliani is presented as the avid follower and the realizer of the national liberation ideas developed by Ilia Chavchavadze and of social and cultural directions promulgated in the pages of *Iveria*.